

SZAKOLCZAY LAJOS
Álmaink könnyűlovassága

Lászlóffy Aladár költészetéről

Lászlóffy Aladár hetven felé ballag. Olyan méltósággal, mintha az összes *aranypalló* – amelyre önszántából ment rá, amelyre rákényszerítették – ott volna mögötte. Nincs többé szükség egyensúlyozásra, az önként vállalt teher cipelésére. Az út, mert így akarja a bölcs, magába fordul, és ott folytatódik valahol a bensőben.

Ebben a tisztos korban az életmű karaktere már jól látszódik az arcon. A világító, ám fáradt fényű szem – akárcsak gazdája – begyűjtött mindent. Jót is, rosszat is, de az utóbbit nem karéjozhatta annyi bánat, hogy ne ragyogna. Azzal is, hogy Torda ama híres országgyűlésének fölszabadító erejét és Mátyás igazságát, a szülőtte föld és a befogadó város, Kolozsvár *fényét* egybemontírozta.

S eme örökös fénykarikára ülteti, mintha a műveltség-élmény, az évezredek kútjába való lemerülés szégyellni való volna, Goethe úr megpörgetett kalapját. Himalájának, a tudás himalájának gondolván ama klasszikus, csak Erdély hófödte értékcsúcsaihoz hasonlatos fejfédőt.

Van valami bizarr abban, ahogyan ez a szimbólum értékű, föltűnés keltésére alkalmas *bölcselmi elem* – a tárgy a ráarakódott megannyi történelmi hordaléktól szakralizálódott – elkezd előre és hátra is hatni. Beivódik a lapok közé, *bolyaizálódik*; a félálmodot egészé teszi, hogy a dübörgő valóság kazamatái még jobban látszódnak.

Goethével álmodni a Szamos partján, de saját monográfia-hősét, a *Föld, erdő, Isten* poétáját sem megtagadva, úri huncutság.

Nem azért, mert a német költőfejedelem sosem ült kóberes szekéren, és Szabó Lőrinc szabadversének énimádata sem nagyon illik a népet nyomorító *örültek* boldogságképehez. Sokkal inkább azért, hogy észlelhetővé váljék kedvtelése: a kultúra terepében való önfeledt bolyongás. Az álmodtam magamnak Európát szabadsága.

Így a történelem vízjele – át sem kell világítani a papírt – minden árkuson ott van. Kezdetől fogva ez az előremenekülés jellemezte a költő pályáját. Goethe kalapja visszafelé is érvényesíti a társkereső gesztust: legalább a józan fél kar lássék.

A másikat – így van ez Lászlóffy Aladárnál, és így volt nemzedéktársánál, Szilágyi Domokosnál is – lekötötte (saját naivitásuk? révén bilincsbe verte) az ideológia. Ez volt az a korszak, amikor – a hatvanas években vagyunk – illett hősnek lenni. A heroikus vállalással minden megszépítődött. Minthogy az induló fiatal népe (nemzetisé-

ge) hőse akart lenni, és hitt az eszmében – Székely János üde kivétel volt –, nem vagy alig vette észre, hogy a kommunizmus falába beépített összes téglá csupán paticos volt. Amelyet az idő igazsága szétmállasztott.

Noha a romániai Forrás első nemzedékének harca – ahogyan leszámoltak az ötvenes évek dogmatikus lírájával – bátor tett volt, sodró erejű kinyilatkoztatása az „itt vagyunk” mindent átformálni akaró s a régivel szemben teret nyerő honfoglalásának, a karaktereknek igencsak meg kellett szenvedniük az egyéni arcért.

A bartóki modell mint a népzene, népművészetet is magába oldó szintézis, némi fausti beütéssel, Szilágyi Domokos építkezésében figyelhető meg. A szabadon játszó elme – játéka határtalan – Weöres Sándor orfikus mindenség-mosolyára éppúgy nyitott, mint T. S. Eliot tudós apparátussal mozgatott montázs-versének érzelmeiket balanszírozó fegyelmeztségére. A nyugatos költők, leginkább Babits rímmuzsikájának a bűvöletében.

Ezzel szemben Lászlóffy Aladár gondolatiságra gondolatiságot hozó *térverse* – akárcsak egy erős acélszerkezetnek, megannyi pillére van (a legfőbb a történelem) – kozmosz igényű távlatossága ellenére is csaknem *kopog*. A látó ugyan világosan lát, de némelykor – figyeljünk csak a tudatosan választott alteregóra – „Galilei szemüvegét belülről is kód takarja”.

Ennek a mindent átvilágító *homálynak* némi bölcselme is van – „Halandó ember élhet távlatokban?” –, ám a *Köd* csak egymásra sorjázó kérdésekkel oszlatható föl. Az „eszmélet wagneri színpadán” nyomban elhangzik: „Mért élek a Földön is, ha csak / városomban élek? / – Miért élek a galaktikában is, / ha földi vagyok? / Mért van a galaktika – velem! – a mindenségben, / ha semmi vagyok!”

Ez a tudákos nihil, mert a lírahős bolyongása közben leckeönnyvet mond fel, sem József Attila gyémánt keménységű *eszméletéhez*, sem Pilinszky Istenkép-kereső egzisztencialista versének *semmi-érzetéhez* nem köthető. A magára eszmélés, bár a kíváncsiskodó tisztességéhez kétség nem fér, csupán helykereső buzgalom. A vers, még a sikerületlen is, írójának támaszt jelent, de mint-hogy gondolatiságában – gyakran az új eszmék „igazságát” hangsúlyozva – fölöttébb harsány, elvész a hitele.

Nem véletlen, hogy a korai kötetek darabjai az életmű-válogatásokban (...*hogyan kitudódjék a világ* – 1980; *Lászlóffy Aladár versei* – 1999) igencsak megrostálódtak. Sok egyéb mellett – noha az első gyűjteményben még szerepelt – a *Köd* című, több részes poéma is felejtésre ítéltetett. Csupán azért idéztem némely részletét, mert tipikus példája a nagy ívű, minden részletében megkonstruált, ám a kor összes gyermekbetegségét magán hordó kísérletnek.

„Segíts rajtam, utánam élő ember, állj a helyemre minden én mögé – és énekelj tovább”. Jövőt váró pátosz? Ettől Kassák Lajos agitatív szavalókórusa jóval meggyőzőbb – más korban, más eszme, a munkásszolidaritás fütötte –, és (hogy hazai vizekről hozzuk a példát) Szentimrei Jenő erős félszázad előtti, a Bethlen Kollegium 300 éves jubileumára írott *Invocatio*ja is, jóllehet köszöntőnek íródott, *telt* líraiságában is visszafogottabb.

A lírahősnek, a könyvtár humánumát – anélkül, hogy felejtődnének a történelem sebei – valaminő belső nyugalommá oldani igyekvő *zarándoknak* ez volt az első stációja.

Ha nem vigyáz, a saját maga ácsolta keresztre szögeztetik.

Nincs az az oratorikus forma, nincs az a szimfónia, amely el tudná viselni a szavak és az általuk feszített – némelykori érzelmi túltengésében is feszes – szerkezet elleni támadást: a tudákoságot. A műveltségélmény alapozta, újra és újra megszólított *ihlet* gyakorta *szótárt* ír, és a költő mintha csak a fogalmak hadával bíbelődne, a lajstrom pontosságát némelykor többre tartja a lírailag megélt helyzeteknél.

A lírahős, utánozván teremtményét, okos akar lenni, holt csak – túllépve a megokolható, a tanok és a gépszörnyek mozgatta világon – szívét kellene nyitogatnia. Persze ez az ókortól napjainkig tartó menetelés – ezrek ezre fordult meg, simára koptatva a kövezetet a *Bulevárd Termopilén* – tele van gyászzenével („valahol Beethoven komponál”), az érzelmek keltette időjáték furcsaságaival („Nem igaz, hogy Leonidász fejét már hazaküldték Spártába. / Az a fej itt van a gerinceden”). Mert lírai példázat, nemcsak az *időt* vallatja, hanem – álomsátrat kínálván az elaluvó fölé – a „hit” igazságait is élteti.

A megsejtett szakrális arc – azért mert hitetlen a költő vagy csak a végletekig szemérmes? – ekkor még csak egy-egy vonásában él. Viszont vallomáspótlék gyanánt – elterelő hadmozdulatként? – kitaláltatott az organikus világ, a lélegző természet szívverésének a kottázása. Megengedem, eme néhány korai pasztell-kép – „Sirálytoll ring a tengeren. / Hullám repül vele” – *Sirálytoll*; „Zöld, lila, halványkék, rozsdapiros szirmok, / mint elhullatott égi tollak, / billegnek a füvek ujjbegyén” – *A távlat* – nem versenyezhet a *A rotterdami bírák*, *Az alexandriai könyvtár égése*, s nem utolsósorban a ma már félelmetes Európa-szimbólumként is olvasható *Erazmus sirja* erejével, ám *hasznos* előkészítői az évszázad utolsó évtizedében kiteljesedő, s szerencsére azóta is tartó – forrponton *izzó* – folyamatnak.

De amíg a mindenség katedrálisának a szakralizálása révbe ér – remekművek jelzik, és nemcsak a Te Deum fényében, ennek a termő-teremtő szakasznak a kivéte-

lességét (*Fehér kakas a hóhullásban*; *Keleti reneszánsz*; *Kodály* – „Ámulva hallom...” –), érdemes egy kissé a pályakezdő évek és a zenei tökélyre fejlesztett *öszikék* közötti életszakaszra is egy pillantást vetni.

Szinte lényegtelen, hogy az ez idő tájt született művek (*Vivaldi egyik hegedűse*; *Longobárd koporsó*; *Raron, a templomtemető*; *Óda az álmhoz* stb.) kisebbek-e vagy nagyobbak – hatásuk mindenesetre más – a betakarító ősz valamely remeklésénél. A finom létérzékelés, bizonyos magatartásformák időközön át való hullámoztatása, a külvilág (irodalom, történet, művelődés, tudomány) néven nevezett hőseinek példaértékű fölmutatása Lászlóffyánál különös történelmi vonulatot hív elő, hogy a tudás-tapasztalat-erkölcs foncsorozta tükörben önmagunkat (is) szemlélhessük.

Ennek a lüktető, az emberi létformát mindig *minőségként* megélt, s az újateremtés fontosságát fölöttébb hangsúlyozó harcnak lényeg-jegyeit Bertha Zoltán világította meg. „Minden történelmi kor és ember egy-elvű, s ami egységbe vonja őket, az nem valami misztikus lényeg, hanem nagyon is reális értelmi, helyzeti és magatartásbeli azonosság, illetve rokonság. Ennek az értelmi képességnek, a tudásnak, a látásnak és a felismerésnek a kiváló megvalósítói a történelem nagyjai Homérosztól Erazmusig, Apáczeitől József Attiláig. Sorban jelennek meg ők előttünk, vagy anakronisztikusan összekeveredve alakjukkal, helyzetükkel, viselkedésükkel és történelmi környezetükkel, összefüggéseikkel. Jelezve a közös emberi lényegét, amely nem a közös érzés, viaskodás, mint Szilágyi Domokosnál, hanem a közös intellektuális tartalom és magatartás, a szemlélet, a tudat. Ezt a magatartást írja körül Lászlóffy gondolati és képi variációk, asszociációk hatalmas bőségével.” (*A hetvenes évek romániai magyar irodalma*)

Bertha megvilágosító szavaihoz – több más egyéb mellett remek, ahogyan az *Óda az álmhoz* enciklopédikus létszemléletének a különböző rétegeit fölfedi – csak annyit érdemes hozzáfűzni, hogy a *csoda* nem csupán a költő intellektusában leledzik, a folytonos tanulással *élesített* – s a kolozsvári egyetemi katedrálról tovább is adott – tudás mint századokra visszanyúló léttapasztalat összegző rendjében, hanem a kivételes tehetségekre jellemző Arany János-i „gondolta a fene” véletlenjeiben is.

Ha nevezhető egyáltalán véletlennek a belső érés folyamán kikristályosodott szövegrészek egymáshoz való viszonya. Magyarán, ahogyan az alkotó elme ösztönösen rátalál – a mű hatásmechanizmusa innen is gyarapszik – a mondanivalót héjként közrefogó *egyedi* formára. Mindez nem méricskélés eredménye, hanem a meszteri szemnek, fülnek, beleérzőképességnek a diadala.

Hányszor és hányan olvastuk Lászlóffy *Haydn: Búcsúszimfóniáját*, de egyikünk se jött rá, hogy honnan is a tökéletes vers iránti vonzalmunk. Radics Éva, a grazi Zeneművészeti Egyetem tanára, zenetörténész, író mutatott rá *Az isteni arány* című tanulmányában (Helikon – Kolozsvár, 1996. márc. 15.) – akinek mellel a Takács Jenő-monográfia mellett egy másik művet, a zeneszerző Szokolay Sándor 75. születésnapját ünneplő emlékkönyvet is köszönhetjük –, hogy a költemény építkezésében szinte mértani módon kimutatható az aranymetszés.

A két szerkezeti egységet magában foglaló vers 70 sorból áll, melyet az aranymetszési pont 42–18-ra tagol. „A *Búcsúszimfóniában* az első, hosszabbik rész 42 sorból áll. A tördelés nem jelzi ugyan, de a tartalom érzékelteti, hol a crescendo csúcsa, hol a mű legfeszültebb pontja. Az üres »Isten-terem« képe – jelezvén a világ kialakulásának hosszú folyamatát – fokozatosan népesül be, akár csak a kastély terme. A »zsongva várakozó« közönség öröme a furulya, a dob, a kürt, a flóta, a hegedűk és harsonák zenekarrá fonódtak, és »...összeállt a zengés / (semmi sem volt hiába) / mint fény a glóriába!...«.

Ezek a sorok képezik a vers aranymetszési pontját – s egyben le is zárják a diadalmas fejlődést kifejező gondolatsort.

A második szerkezeti egység mindössze 28 sorból áll – szinte rövidegével is érzékeltetvén, hogy a lassú fölépülés mily hamar elenyészhet. Az elpattant húr jelzi, hogy »valamit elrontottak« – s a rontás következménye a »világ-este«. Nincs menekvés, »a Föld utolsó reccsen«. A »hallgató mindenségek« csöndje még hátborzongatóbbá válik az apró neszek (rágcsáló kisegér) érzékeltetésével. A *diminuendo* teljes némaságba torkollik.”

A vers zenéjét belülről is halló tudós ugyanezt az *isteni arányt* fedezte fel – amely Michelangelo *Szent családjától* kezdve Kodály *Psalmusáig* sok művön kimutatható – Lászlóffy *Fohász az emberért* című költeményében is (az „Uram, vigyázz a táborodra” – 5. versszak első sor – az aranymetszés pont).

Ezzel a csak versmilyenségében körülírt második állomás után a lírahős máris a harmadik, számunkra legfontosabb stációjához érkezett. Eme szakasz legjellegzetesebb verseskönyvei: *Keleti reneszánsz* (1993); *Kőfalon kőszó* (1994); *Symphonia antiqua* (1995) *A repülés a zuhanásban* (1997); *Felhősödik a mondatokban* (1998); *Bársonyok és Borgiák* (2000).

A költő, Dsida Jenő versét megirigyelve?, úgy klaszszicizálódott, hogy avantgárd határozottságú prózaverst – eredményeiről korábban volt szó – a megcsendesedés: valaminő belső keresztút öröms szenvedése-zsoltosmája váltotta fel. A csaknem mindig kötött forma, a kifinomult, zeneileg is hatékony versbeszéd, a rimmu-

zsika és a vele földézett dallamvilág szinte érzéki telítettsége, az ima-póz mint a föld zsámolyára térdeplő poéta *confiteorja* mind-mind hatékony elem a kozmikus fölszíkázásában is némelykor melankóliával érzett *érzelmi tartomány* verssé való transzformálásában.

Ha figyelünk a szülőföldélmény négy szonettet versoraiban is áthullámozgató érzelm-mozaikjára (*Antik félálomok*) s a hangra, amellyel a „kőművesangyalok” falazása csaknem szakrális köröket érint – „Megengedett a fagy, gyémánt csorog. / Az égi felleg-lejtők boldogok” –, részesei is leszünk az ünnepi gyónásnak. Egy idilli, valamikor Paradicsomnak tetsző létállapotot hoz vissza – hódít vissza – a szem és az emlékezet – „Mi lesz a múlt, ha már nem álmodom / s más kor legeltet fenn a dombokon, / nem aki tényleg végig bírta itt / fehér idők karcolt márványait...?” (*Enyed*) –, ám az így föltámasztott s máris elveszejtett múlt az *álom-látót* keserű kérdések – a IV. szonett csupa tudakolódzás (*Déva*) – satujába szorítja.

Ezek közül a két legfájdalmasabb: „Az idő megint életemre tör?” – vagyis végzetlen élezésű szűrőfegyver az elmúlás –, és: „Én akárholé s bármié vagyok?” (úgy is mint a kiszolgáltatottság legnagyobb foka).

A romániai, de talán az egyetem magyar líra történetében is alig található olyan alkotót, akinél a pálya első és utolsó szakasza között a lírahős magatartását, a beszélt nyelvet, a versalakzatok és egy tökélyvel végigvitt hang egyszerűsödését-nemesedését tekintve – olyan nagy volna a különbség, mint Lászlóffy Aladárnál.

Széles Klára, a költő egyik legjobb ismerője nemrég megjelent tanulmányában (*Lászlóffy Aladár, az álkonzervatív költő verselési robbantásai* – Helikon, 2004. dec. 10. 23. sz.) – egyébként ebben található az *Antik félálomok* négyes szonettjének példás elemzése is – a kolozsvári poéta nagymérvű változását a Kassák lírájában 1960 körül bekövetkező s az öregkori verseket egybefogó *Üljük körül az asztalt* (1968) korszakáig tartó megcsendesedéshez hasonlítja. Mikor is *A ló meghal, a madarak kirepülnek* avantgárd futamai, a világot lebírni akaró szándék helyébe a magába forduló idős költő tisztabb, líraibb hangja lépett.

Csakhogy ez Kassáknál – miként véli Széles Klára – nem a klasszikus, kötöttebb formához való visszatérést jelenti (ugyanis *nem volt* hova visszatérnie), sokkal inkább a korábbi, de már nem sokkoló szabadvers félelemmel teli érését. A máglyák már nem énekelnek, tüzeik is elhaltak, viszont a parázs talán még jó lesz – ösztönző erejű – a tükörrrel való szembenézéshez. „Most éppen egy híd közepén állok / várom hogy valaki emberi hangon szólítson / de a víz fekete tükrében csak / ezer szilánkká tört homlokomat / arcom barázdáit látom” – így a *Vajúdas* rezignált költője.

Am az irodalomtörténésznek-kritikusnak félig-meddig igaza van, hiszen Kassák öregkori lírájában itt-ott azért fölfedezhetők a halál előtti önfeledt játék, a testi szerelemben való lubickolás nyomai. Bármily hihetetlenül hangzik is, a *Szezelem szezelem* (1962) című verseskötvény egyik darabját, a *Telhetetlenséget* – a költő búcsúversei között talán ez az egyetlen, amelynek sanzonhoz közeli édeskés hangja van – Heltai Jenő és Nadányi Zoltán is nyugodtan írhatta volna.

Lászlóffy líraváltozása esetében tehát másról van szó. Ő nem „visszatért”, hanem bölcs magáraébredéssel előre futott s új tárnákat nyitott: megtalálta magának a mostani élményvilágához, álom-émlékezéséhez illő klasszikus formát. Elégiára hajló emlékezésének látszólag nincsen súlya, s mint az ökörnyal elúszva lebeg a légtérben. Mintha csak a hajdani mesterhez, Szabó Lőrincchez illeszkednék: „Szöcske, ökörnyal, réti muzsika. / Bizsereg a nap arany illata”.

De ebből a szempontból, már ami a lírai hang megédesítését, kellemét jelenti, a *Tücsökzene* költőjén is tültesz. Dsidán kívül még Kosztolányi káprázatos versnyelve, a könnyedségbe foglalt *bús tonna* izgatja. A *Felhősödik a mondatokban* remek portréversének (Kodály) már semmi köze sincs a hajdani, kemény kézzel faragott arcképekhez. Baljós történelem, elfelejtett múlt, egymásrautaltság? Inkább öröm, a *bús férfi panasza*, hogy mindezt elmondhatja. Eldűdölhatja.

*Ámulva hallom: milyen kellene,
Peturi bordal vagy Tücsökzene?
Véreből hallgatom a muzsikát:
hogyan énekel a szív kamráin át,
a századok pitvarnyi termein,
menyecskekórus visít, mint a kín,
ez úri bordal és tücsökzene
és feltámadó lelkünk mindene.
Ámulva hallom mennyi szív dobol
a feszülő ég-hártyán valahol,
alattunk csend, hó, holdfény-Trianon
szabdalta hegyek-völgyek, Balaton
s a két tündérleány: Olt és Maros,
e férfikórus: főúr s fuvaros,
göcseji, székel, matyó, kun és jáász
s van ami mindent, mindent magyaráz –
az ősi bölcső, ugor-Jónia,
hol belénk halt a pentatónia.
Ó perzsajárás, tatárjárás ó,
a szívből mindig kimutatható,
mint meghajszolt eszmények kórusa
egy Te Deum sok boldog pórusa.
Ámulva hallom: minden kelleme
már Európát-fürdető zene.*

Ez is Európa-vers, bár magyarosra kihegyezve, s ha nem is jár szóképeiben, allúzióiban, parafrázis-erdőiben föl-le eme kultikus országutat sétáikkal elfoglaló hűs-ér emberek, műalkotásokból ismert hősök, bibliai és mitológiai alakok stb. serege (Vörösmarty, Demoszthenész, Babits, Bartók – *Fehér kakas a hóhul-ásban*; Dickens, Andersen, Dante – *Mekkora*; Botticelli, Zsuzsanna – *Europica varietas*; Wesselényi, Bajza, Bolyai, Juliánus, Nagy Sándor, Columbus, Körösi Csoma, Kölcsey, Csaba királyfi – *Tibeti kantáta*; Toldi, Deák Ferenc – *Jelen*; Mátyás király – *Az idők jele*; Balassi, Cavaradossi (Tosca), Berzsenyi, Radnóti, Kazinczy – *Délig a trónteremben*; Túrtaiosz, Archimédész – *Homo sapiens*; Babits, Radetzky és egy Bachból és Mozartból összegyűrt kolozsvári személyiség: Johann Wolfgang Ali – *Hercegovina, hátha megjön a tél is...*; Bod, Bolyai, Párizs, Körösi Csoma, Báthori, Bethlen – *Ó iskoláim, drága iskolák*; Tótfalusi, Bach, Gutenberg, Heródes – *Ólomorgona*; Wotan, Nagy Károly – *Dürer-ballada*; Seneca, Néró, Marat, Hitschcock, Dante – *Hattyúdál*; Kemény Farkas, Bethlen, Zrínyi, Ady, Petőfi – *Vizaknai Petőfi*; és akkor a címükben sokat mondó verseket nem is említettem: *Chopin ősszel*; *Odüsszeusz ija*; *Byronnal Misszolongiban*; *Széchenyi*; *Széchenyi sírja*; *Az összeférhetetlen Tótfalusi Kis Miklós néma válasza a még mindig meghasonlott eklézsiának*; *Szilágyi Domokos képe alá*; *Ad notam Bogáti Fazekas*; *Düsseldorf helytelenje*; *Heine*; *Wesselényi lovaglása*); tehát ha a Kodályban nem tűnik is föl, szikráztatva életet-magatartásmódot-gondolkodást, a híreseMBER-ARZENÁL, minden szavában ott a táj, a zene, a történelem, az őstörténet – mindaz, ami európaivá tette a magyart.

Kodály Zoltán ezzel a *zsongással* a zeneművészet zsenijéhez, Mozarthoz nőtt fel. S hogy ebben a „szakmai” portréban mennyi az *önarckép* megannyi jegyét magán viselő vonás – vonás az arcon, a kézfejen, a gondolkodásban –, könnyen fölfedezheti a Lászlóffy-líra rejtekében-zugában járatos olvasó.

Az utolsó – föltehetően még sokáig tartó, s nem egy remekmű reményével kecsegtető – pályaszakasz nemcsak a megváltozott nyelv, a személyesebbé váló vers, a legapróbb elemből is dallamot – nem Lutoslawski, hanem Mozart muzsikáját – sarjasztó érzésvilág miatt érdekes. Hanem a megrendült ember – testét betegségek szabdallják, elméjét kétségbeesések – *ima-póztától* is. A vallás, a *hiten belüli hit* eresztékei sokkal jobban látszanak, mint a korábbiakban.

A vers a gyónás temploma lesz, s ha orgona nem színezi a mesét, ott a forrongó benső lélekigazságait kondító – az elveszett hazáért, a meggyalázott kisebbségért,

a bezárt iskoláért, a doni elesettekért, a bilincsbe kényszerített nyelvért szóló – lélekharang. Talán utolsó esélyünk, hogy az ember a korommal szennyezett hó *léthidegében* ne legyen az önzés, a modern arculatváltás, a békétlenség, a kultúrát bedaráló önkény, a hazát zsbivásárrá tevő kalmárok arcátlanságának a martaléka.

A lírahős nem ordít, nem toporzékol, nem kinyilatkoztat, hanem – eszményi hazát keresvén magának – végigtipeg a tájon. Ahány bucka, annyi imzszámoly. S aki Európa sokszor véres kövezetű országútját végigyalogolta, most nem szégyell letérdepelni.

Nem mintha elvetendő volna – a hajdani Pezsgő-díj zsűrije (1977) méltányolta is – a harminc év előtti *Helsinki 1975* komor tömb-élménye és az ugyancsak kiemelkedő *Születésnap* – „lelkem a kor leltári tárgya” – ezer erezetű társadalmi *én-képének* görgetege. Lászlóffy avantgárd korszaka lélegzik bennük – hatalmas tüdővel.

Ám most, minthogy őszikéket sodor a szél, a zenévé fokozható csönd, a megfáradt-megrendült ember látomásait susogássá szelídítő zsolozsma ideje jött el.

A dadogó létbeszédé.

Amelynek egyik fajtájában „beszédtől” „beszédig” – közben: véd vád, vádlott, erdőirtás, népirtás, geryeszeg, fellegvár, dara, derce, beszterce – a szótáriró meghökkenítő következetességével megint csak kopognak a szavak (*Szóról szóra*), viszont a másik, a „bűnmegvalló” és „kérlelő” forma – gondolom Dsida Titkos Eljövőjére is utalva – az óvó, fölmentésért esedező hangnak tár kaput: „Uram, vigyázz a táborodra, / te tudod, melyik a tiéd, / ki jár rá véredre-borodra / s kinek a béke semmiség. // Lehet azzal hatni ezekre, / amit még fel se fog eszünk? / Hiába: Nyugatra, Keletre / s a hó alatt is vétkezünk. // De lesznek akik ünnepelnek, / királyok s pásztorok vagyunk. / Uram, jöjjön megint a gyermek, / vagy lassan végleg megfagyunk” (*Fohász az emberért*).

Nem elég a fölényes nyelvbirtoklás, a tájra és hegyeire sipkát rakó bibliás mosoly, a nyelvből

kioldott és megannyi variációjában élő zene, a bódító-megrészegítő – Borogyinótól Enyedig – tartó káprázat (hallod az Ige megnevezését? – Szépkenyerű-szentmárton); mind-mind nem elég „a láthatárok Goluta-sötétje” ellen.

Mert a bekövetkező éjszakánál, tudja a búcsúzó is, nincs nagyobb bizonyosság. Amit tett, jól tette-e – „Uram, igazold álmaim, / hogy nem volt hiába a kín” (*A pünkösdre bocsátott zápor*) –, s egyáltalán ledobható-e a vállról az önként – tévedésből? meggyőződésből? – vállalt teher? (*A Púp-szimfónia* fájdalmas humora – „teve vagyok, a múltam zordon, / rejtelmes kupoláját hordom” – a háton utazó *bűn és érdem* kérdését járja körül.)

Az imát imára halmozó, a Fennvalót sűrűn szólongató gesztusnak („Jöjj el, Urunk, és hozd el a békét” – *Lincoln a színházban*; „Uram, fogadd el számadásom” – *Húsvét*), minthogy megtörtséget s az *úttalan út* végigjárásában is lelki békét szimbolizál, a vándor szemzőgéből hallatlan fontos szerepe van. Tisztító – megtisztulást hozó – hatása tagadhatatlan.

Házsongárd fájón zaklató fénye hitschcocki kegyetlenséggel egyre inkább belehasít a pupillába, s ez az a szinte az időtlenségig húzódó pillanat, amelyben a sorsszimfónia elemeire bomlik. Ha lélekharangnyi a fohász, akkor is van fensége: „ha engeded, hogy ezer éve / tenyészünk hegyeid tövén, / engedd hogy holtaink nevére / zölden fonódjék a remény, // ha vissza is vonnád kegyelmed, / a jutalmat, a büntetőt, / hagyd nálunk kicsit még a nyelvet: / szűk szorosodban – tág erőt”.

Amíg az emberiség „a halál félelmével és gyönyörűségével” nem tud betelni, addig a kolozsvári költő magához edesgeti a világmindenséget. A nyelv erejétől hiteles ez a mozdulat. Benne a „kunsági könny” és a „Tihany-elvű nyelv” Házsongárd aranyával találkozik. Azzal a *hazával*, amely ugyan káprázat – „a visszasütő napban halványan izzó rézborok” –, ám valódivá teszi „álmaink könnyűlovassága” az elmaradhatatlan kérdéssel: *Uram, ugye nem hagysz magamra.*

Szabó Gyula: *Kozmosz és forma* sorozat, 1969